

Jan Huttinga

Grofwild op een Eindeloze Veluwe

De beheerders* van terreinen op de Veluwe hebben in de zomer van 2004 samen hun visie op de toekomst van het grofwild op en rond de Veluwe gepresenteerd. Hierin staan de hoofdlijnen voor de toekomst en een groot aantal voorstellen voor maatregelen. De visie Grofwild op een Eindeloze Veluwe is inmiddels aan de Provincie Gelderland en het Ministerie van LNV aangeboden. Daarnaast zijn relevante onderdelen verwerkt in het Faunabeheerplan Veluwe dat recent is opgesteld.

— Rob Lensink en Gerrit-Jan Spek

De Veluwe is in Nederland het enige aaneengesloten leefgebied van formaat waar edelhert, damhert, ree en wild zwijn gezamenlijk in de vrije wildbaan voorkomen. De meest nabijgelegen andere leefgebieden zijn de Oostvaardersplassen (edelhert) en gebieden in Duitsland (Bentheim, Reichswald). In de nota Veluwe 2010 van de Provincie Gelderland zijn verschillende kwaliteitsimpulsen vermeld die gericht zijn op het verbeteren van de leefomstandigheden voor het grofwild. Dat wil zeggen dat de dieren een groter aaneengesloten gebied tot hun beschikking krijgen, en daardoor een meer natuurlijk gedrag kunnen vertonen. Om de nieuwe visie te kunnen plaatsen, is het goed om iets te weten over het gedrag van de dieren en het huidige wildbeheer op de Veluwe. Edelhert, wild zwijn en ree behoren tot de inheemse fauna, en komen wijd verspreid over de Veluwe voor. Het damhert komt in twee deelgebieden voor. Het voorkomen van deze soort is het gevolg van introductie. Desondanks wordt ook deze soort tot de inheemse fauna gerekend, hetgeen mede heeft geleid tot plaatsing op de Rode lijst. De moeflon is eveneens geïntroduceerd en komt vooral in gesloten wildbanen voor. De muntjak komt van oorsprong uit Oost-Azië en is hier illegaal uitgezet. Van deze soort zijn de afgelopen jaren verschillende waarnemingen gedaan. Van oorsprong vertoonden de meeste grofwild soorten een meer nomadische leefwijze met meer dan nu ruimtelijk gescheiden winter- en zomerhabitats. Door de isolatie van de Veluwe van zijn omgeving en de alom aanwezige mens zijn deze bewegingen vrijwel uitgebannen en leven vooral edelhert en damhert feitelijk jaarrond in hun winterhabitat. Het aantal dieren van de verschillende soorten wordt door afschot onder de draagkracht van het huidige leefgebied gehouden. Ieder voorjaar worden op de Veluwe integrale tellingen van het grofwild gehouden, op basis waarvan de populatieomvang wordt vastgesteld alsmede het gewenste afschot voor het komende seizoen (tabel 1). De afgelopen decennia zijn de aantallen (voorjaarsstand) langzaam toegenomen, mede onder invloed van gewijzigde inzichten over draagkracht en door veranderingen in vooral het bosbeheer. Zo is bijvoorbeeld gebleken dat de draagkracht veel groter is dan altijd werd gedacht. Ondanks het afschot, blijft het aantal dieren stijgen en is er dus blijkbaar voldoende voedsel. Een andere belangrijke invloed van de mens is het feit dat binnen de Veluwe de uitwisseling tussen deelgebieden verre van optimaal is. Dat komt met name door een groot aantal rasters en barrières zoals wegen en spoorwegen. Een deel van de barrièrewerking op de Veluwe zelf is door de aanleg van ecoducten, een aantal in- en uitsprongen en verkeersmaatregelen reeds opgeheven.

Natuurlijk leefgebied en natuurlijke leefwijze

Het doel van deze visie is een beheer van en voor grofwild op een Eindeloze Veluwe met meer samenwerking tussen de verschillende beheerders en daardoor meer samenhang in beheer. Het grofwild is hierbij een soort boegbeeld; als de Veluwe geschikt is voor het grofwild zal het gebied zeker ook geschikt zijn voor allerlei andere dieren en planten. Twee van de peilers voor de op te stellen visie zijn de begrippen 'natuurlijk leefgebied' en 'natuurlijke leefwijze'. Aan deze begrippen is inhoud gegeven aan de hand van beschikbaar onderzoek uit de afgelopen decennia.

In het kielzog van deze hoofddoelstelling gelden als afgeleide doelen:

- vergroten van het draagvlak onder beheerders voor een gemeenschappelijke visie op het grofwild op een Eindeloze Veluwe en de daarbij behorende maatregelen;
- een grotere effectiviteit van de inzet van middelen (kosten);
- een versnelde realisatie van de na te streven doelen.

Barrières opheffen

In de visie van de beheerders zal er in de toekomst voor grofwild op de Veluwe meer ruimte ontstaan waardoor het gebied meer als een natuurlijk leefgebied kan functioneren en de dieren een meer natuurlijke leefwijze kunnen hebben. Dat zal vooral worden gerealiseerd door maatregelen te treffen die de mobiliteit van dieren bevorderen door het opheffen van de barrières.

In de visie worden vele concrete maatregelen voorgesteld die de Veluwe tot een geheel maken. Het gaat dan om bijvoorbeeld ecoducten over de snelwegen A1, A12, A50 en de A28. Bij provinciale en lokale wegen gaat het om concrete voorstellen om het instellen van een maximumsnelheid van 60 kilometer per uur, snelheidsremmers, afsluiten voor gemotoriseerd verkeer, een nachtelijke afsluiting of zelfs op enkele plaatsen het volledig onttrekken aan de openbaarheid.

Sommige barrières kunnen maar beperkt worden opgeheven. Voorzieningen die er al liggen of momenteel worden aangelegd, zullen ingericht worden zodat, ondanks de hindernis, er toch een zo goed mogelijke uitwisseling tussen de deelgebieden plaatsvindt. Daarnaast zullen er verbindingen naar de randgebieden rond de Veluwe komen zodat rijkere gronden aan het leefgebied worden toegevoegd en het leefgebied wordt vergroot. Hierdoor zal het grofwild meer dan nu volgens natuurlijke gedragspatronen kunnen functioneren en meer dan nu de beschikking hebben over voedsel met een volledige reeks mineralen.

Zodra er verbindingen zijn met de randgebieden rond de Veluwe, behoort ook uitwisseling met andere leefgebieden tot

* de beheerders zijn: Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten, Stichting Geldersch Landschap, Nationaal Park de Hoge Veluwe, Ministerie van Defensie (DGW&T), Koninklijke Houtvesterij het Loo, de gemeenten, Gelders Particulier Grondbezit.

Provinciale uitwerking van de visie

Het aantal edelherten mag van de provincie met meer dan 40% uitbreiden. Dat heeft de provincie besloten in het faunabeheersplan dat is opgesteld op basis van de visie Ruimte voor grofwild. Het faunabeheersplan is de praktische vertaling van deze visie. De vastgestelde voorjaarsstand wordt verhoogd van 900 naar 1440 stuks. Ook het aantal damherten mag van de provincie groeien tot een voorjaarsstand van ruim 400 stuks.

Dit zijn overigens veel lagere aantallen dan op grond van de visie Ruimte voor grofwild verwacht zou mogen worden. Op grond van de hoeveelheid beschikbaar voedsel zouden er wel 30 edelherten per 100 hectare op de Veluwe kunnen leven. Dat zou betekenen dat er naar verloop van tijd theoretisch 18.000 edelherten op de Veluwe zouden leven en 30.000 damherten. Zover wil de provincie het dus vooralsnog niet laten komen en heeft in het faunabeheersplan het maximaal aantal dieren vastgesteld.

Afschot seizoen 2004-2005

Deze winter is er veel minder afschot gerealiseerd dan is afgesproken. In december was nog maar 6% van de toewijzing aan afschot van wilde zwijnen gerealiseerd. Vanaf 1990 is dit het laagste december resultaat. Dit heeft alles te maken met het goede mastjaar. Daardoor blijven de dieren veel beter verscholen omdat ze geen risico's hoeven nemen om aan voedsel te komen. De prognose van het eindresultaat blijft hierdoor in de buurt van de 1100 wilde zwijnen liggen. Van de toewijzing van 2400 varkens worden er circa 1300 niet gerealiseerd.

Het afschot aan roodwild ligt wel op schema: Tot en met december is 61% van de toewijzing (incl. Hoge Veluwe) gerealiseerd. Dit ligt 4 a 6% lager dan in voorgaande jaren.

Tabel 1 Overzicht voorjaarstanden grofwild in recente jaren en de verwachte ontwikkeling van het aantal volgens de visie Grofwild op een Eindelose Veluwe.

soort	huidig aantal	toekomstig aantal
edelhert	1.700	flinke toename
damhert	400	toename
ree	4.280	gelijk of afname
wilde zwijn	2.300	grotere fluctuaties
moeflon	250	gelijk
muntjak	>10	eliminatie

Jan Huttinga

de mogelijkheden. Te denken valt aan de Oostvaardersplassen en het Reichswald. De Gelderse Poort kan in de verbinding naar het Reichswald een belangrijk tussengebied zijn. Ook wordt gedacht aan uitwisseling met Duitse gebieden die aansluiten op Twente en op termijn mogelijk ook de Utrechtse Heuvelrug. Deze verbindingen passen binnen de door LNV geformuleerde Robuuste Verbindingen als onderdeel van het goed functioneren van de Ecologische Hoofdstructuur.

Voor de realisatie van alle voornemens zijn in het laatste deel van de visie een groot aantal maatregelen geformuleerd met een prioritering. Deze zijn te verdelen over:

- wegnemen barrièrewerking rasters tussen deelgebieden door aanleg van in- en uitsprongen;
- wegnemen barrièrewerking wegen door snelheidsbeperkingen en afsluitingen;
- aanleg ecoducten voor verbindingen op de Veluwe en verbindingen naar randgebieden (en verder weg gelegen gebieden);
- aanleg in- en uitsprongen rond landbouwgronden;
- voorstellen voor regulering van het recreatieve gebruik van de Veluwe waarbij aan de rustzoekende recreant grote betekenis wordt toegekend.

Door deze maatregelen uit te voeren zal er een sterke verbetering optreden voor het wild. Desondanks zal een nagenoeg natuurlijke situatie voor het grofwild nog ver achter de horizon blijven. Er zijn in Nederland immers altijd menselijke invloeden van steden, dorpen, wegen, landbouw, recreatie, etc. Maar op veel punten zijn verbeteringen in de voorgestelde richting evenwel goed mogelijk en ook zeer wenselijk. Maar met het op punten verbeteren alleen, zijn we er nog niet. Een goede planologische verankering voor het functioneren van deze verbindingen is noodzakelijk. In de planologie zal dan ook in de toekomst terdege rekening gehouden moeten worden met het wild en zullen bepaalde activiteiten nu eenmaal niet meer passen, nu niet en later ook niet. Speciale aandacht in de visie krijgt de relatie met de landbouw. Inrichting en gebruik van inliggende landbouwgronden zullen, meer dan nu het geval is, moeten worden afgestemd op medegebruik door grofwild. Daar is dan wel aanvullend beleid voor eventuele inkomstendering noodzakelijk: een edelhertenpakket voor een pakket edelherten. Medegebruik door edelhert, damhert en ree is in veel situaties te realiseren door gerichte maatregelen. Voor wild zwijn liggen de gronden met alleen een natuurfunctie het meest voor de hand.

Ruimte en aantal

Een belangrijk punt in de visie is de vraag wat dit allemaal betekent voor de aantallen dieren die de Veluwe op termijn gaan bevolken. Op grond van de referentiebeelden en de

natuurdoelen van de beheerders liggen er voor het grofwild twee hoofdlijnen gereed als het gaat om de na te streven aantallen. In de grote eenheden met een hoofdfunctie natuur zal het aantal meer dan nu in overeenstemming komen met de draagkracht van het gebied (figuur 1). Dit zal een toename van de dichtheid betekenen gezien het voedseloverschot dat er altijd al is geweest. De omvang van de mast van eikels en beukennoten is onder natuurlijke omstandigheden bepalend voor het aantal wilde zwijnen in een gebied. In de toekomst zal het aantal op de Veluwe meer in overeenstemming worden gelaten met het voedselaanbod.

Daarnaast geldt dat de toename van het aantal deels gepaard gaat met bereikbaar maken van delen van het leefgebied door het opheffen van barrières. Op (de korte) termijn lijken vooral grotere terreinen van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer op de Zuid- en Midden-Veluwe voor dit doel in aanmerking te komen, eventueel in samenwerking met naastgelegen terreinen van andere beheerders. Het aantal edelherten zal toenemen net zoals het aantal damherten. Omdat edelhert en damhert ten dele dezelfde voedselkeus hebben als het ree, zal het aantal van laatstgenoemde kunnen dalen.

Elders op de Veluwe heeft het multifunctionele karakter van het bos meer de nadruk. Hier zijn dus ook andere doelen zoals houtoogst en recreatie doelen voor de beheerders. Daarnaast is het eigendom met name op de Noord-Veluwe meer versnipperd. Dat maakt het veel moeilijker om een gezamenlijk beheer te voeren. Hier zal vooral gestreefd worden naar consolidatie van de huidige dichtheden van edelhert, damhert en ree (figuur 1).

Wie in de toekomst van een moeflon wil genieten, zal net als nu een bezoek aan van de gesloten wildbanen moeten brengen. In deze gebieden blijft ruimte voor deze soort, daarbuiten wordt er geen ruimte voor gereserveerd. Over de muntjak zijn alle beheerders het eens: deze zal worden geëlimineerd. Onderzoek in Engeland heeft laten zien dat de muntjak een concurrent voor het ree is en schadelijke effecten heeft op inheemse vegetatietypen. Nu het aantal muntjaks nog klein is, kunnen we deze situatie in Nederland voorblijven; in Engeland is het al te laat gebleken.

Regulering van het aantal dieren

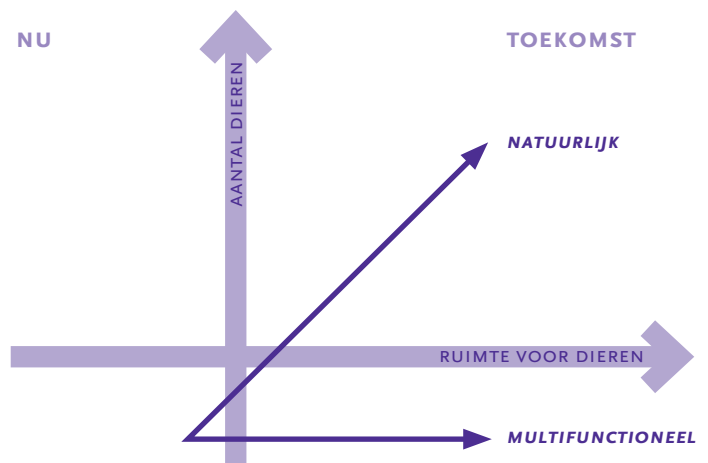
In de visie van de beheerders zal er altijd nog wel enige afschot nodig blijven. Dat is nodig om aan de nevendoeleltellingen van het beheer te voldoen (houtteelt) en vanwege de maatschappelijke weerstand tegen het zien van stervende, zieke en verhongerde dieren. Wel willen de beheerders het afschot op een zo efficiënt mogelijke wijze gaan uitvoeren. Hierdoor zal na verloop van tijd de zichtbaarheid van het grofwild verbeteren met in potentie meer mogelijkheden voor ontmoetingen tussen mens en dier.

De beheerders willen dat het afschot voor grotere eenheden

Hans van den Bos

Figuur 1 De wijze waarop de doelstelling natuurlijk en multifunctioneel aangrijpen op de aspecten ruimte en aantal van het grofwildbeleid, verdere toelichting in de tekst.

gaat gelden. Dat wil zeggen dat ze bijvoorbeeld afspraken gaan maken over afschot in relatie tot bosbeheer. Dus niet op elk perceel jaarlijks een stukje bosverjonging nastreven met een ingewikkeld wildbeheer tot gevolg maar liever afspraken over het jaarlijks aanwijzen van grotere delen bosverjonging en andere delen dus rust voor het wild. Hiermee kunnen doelen voor het grofwild effectiever in overeenstemming met andere doelen worden gebracht. Meer afstemming en samenwerking tussen afzonderlijke beheerders is hiervoor voorwaarde. Met de verwezenlijking van deze visie zal het grofwild op de Veluwe een meer natuurlijker leefwijze kun-

nen krijgen. De bezoeker van de Veluwe zal hier meer getuige van kunnen zijn en ook in de randgebieden zal weer grofwild verschijnen. ♦

Rob Lensink (Bureau Waardenburg bv, Culemborg)
Gerrit-Jan Spek (Spek Fauna Advies, Vaassen)

Dit artikel is gebaseerd op het rapport *Grofwild op een Eindeloze Veluwe; visie van de Stuurgroep Eindeloze Veluwe*. Lensink R. & G.J. Spek. 2004. Rapport 03-034, Bureau Waardenburg/Spek Fauna Advies, Culemborg.

Eindeloze Veluwe kan niet zonder actief wildbeheer.

Volgens de Grofwildvisie op een Eindeloze Veluwe moeten barrières voor het grofwild geslecht worden en het leefgebied uitgebreid met de rijkere gronden langs de rand van de Veluwe. Ook de landgoedbeheerders op de Velwezoom vinden dit een nobel streven maar het vereist wel een strak populatiebeheer en goede nabuurschap. De Grofwildvisie stelt dan ook terecht dat een gemeenschappelijke visie een breed draagvlak onder de beheerders vereist.

Op de betere gronden langs de randen van de Veluwe liggen belangrijke landgoederenzones. Zo vinden we op de overgang van de IJssel naar het Veluwemassief de landgoederen Middachten en Hof te Dieren maar ook vele kleinere landgoederen waarvan de meeste inmiddels in beheer zijn bij de gemeente Arnhem en Vereniging Natuurmonumenten. De landgoedbossen zijn niet alleen rijker maar er spelen ook andere belangen dan hoger op de Veluwe. Houtproductie en cultuurhistorie (denk aan de prachtige lanenstelsels) maar ook de jacht zijn belangrijke functies. Het zijn multifunctionele gebieden die juist daardoor ook erg aantrekkelijk zijn voor het grofwild.

Dat is lastig want de huidige beheerders proberen loofhout en natuurlijke ondergroei te bevorderen. Dit beheer wordt nu al gefrustreerd door de sterk toegenomen grofwildstand. Dat wordt alleen maar erger als grote terreinbeheerders steeds minder doen aan populatiebeheer onder het motto dat de draagkracht van het terrein een hogere stand rechtvaardigt.

Terecht stelt Simon Klingen in het laatste Vakblad dat de ernstige consequenties van een sterk toenemende grofwildstand goed in beeld moeten worden gebracht alvorens hier toe te besluiten.

Bij het openen van de ecologische 'poorten' naar de vruchtbare weidegronden in de IJsselvallei, dreigt een volgend conflict. Maar nu met de boeren en tevens pachters van de landgoederen. Een goede schaderegeling is dan een eerste vereiste. Ook dan zal de populatie strak in de hand moeten worden gehouden op een niveau dat uiteraard ver onder de draagkracht van het vergrote leefgebied ligt.

We moeten niet het risico lopen dat er straks dure ecoducten liggen die moeten worden afgesloten omdat er geen goede afspraken met de burens te maken zijn over het populatiebeheer. Het lijkt me een belangrijke discussie met het oog op de aanleg van 'robuuste verbindingzones'! Hoe denkt men overigens het grofwild binnen die zones te houden?

In onze ogen zal men moeten kiezen uit twee opties. De eerste optie is een natuurlijk wildbeheer waarbij de mens zo min mogelijk ingrijpt. Dit kan alleen in grotere gebieden met een zuivere natuurbestemming die dan echter wel uitgerasterd moeten worden. Men kan daar dan naar hartelust experimenteren.

De tweede optie is vergroting van het leefgebied waardoor het grofwild natuurlijker kan leven. Hierbij geldt echter de voorwaarde dat de populatie wordt afgestemd op het multifunctionele karakter van delen van het gebied. Alle beheerders moeten zich dan voegen in het vereiste beheer en dus ook bereid zijn het nodige afschot te plegen. Dan pas is er sprake van het noodzakelijke draagvlak. ♦

Albert Schimmelpenninck, rentmeester Stichting Twickel
(het Hof te Dieren is onderdeel van de Stichting Twickel)